

Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Burhan ÇAPRI*

Özet – Bu çalışmanın amacı, yalnızca insanlarla yüz yüze çalışan meslek dallarında değil, tüm meslek dallarında çalışanların tükenmişlik düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan Tükenmişlik Ölçeği'nin (TÖ) (Pines ve Aronson, 1988) Türkçe uyarlama çalışmasını yapmaktır. Araştırmanın çalışma grubu, Mersin İli Belediye sınırları içinde çeşitli meslek gruplarında çalışmakta olan 876 çalışandan oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliği için yapılan faktör analizi sonucunda, orijinal ölçeğe benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için hesaplanan *Cronbach alfa* iç tutarlık katsayısı $\alpha=0,93$ olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise tekstil atölyesi grubu için 0,85, öğretmen grubu için 0,83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğini incelemek amacıyla Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen ve Ergin (1992) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu (MTE-EF) uygulanmıştır. Tükenmişlik Ölçeği toplam puanları ve Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu (MTE-EF) alt ölçek puanları arasındaki korelasyonlar sırasıyla 0,57, 0,30 ve -0,22 olarak hesaplanmıştır. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tükenmişlik, tükenmişlik ölçeği, Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu.

Abstract – Turkish Adaptation of the Burnout Measure: A Reliability and Validity Study – The purpose of this study is to realize the Turkish adaptation of the Burnout Measure (BM) (Pines & Aronson, 1988) which was developed to measure the burnout levels of employees from all occupations. The research group consists of 876 employees from Mersin. The results of the factor analysis of the scale which was held to reveal the factor structure of the scale seem similar to the original scale. Cronbach alpha correlation coefficient of the scale was found as $\alpha= 0,92$. Test-retest reliability coefficient was also computed and found as 0,83 and 0,89. The Maslach Burnout Inventory-Educator Form (MBI-EF) which was developed by Maslach and Jackson (1981) and adopted to Turkish by Ergin (1992) was employed in order to measure the criterion referenced validity of the scale. The correlations between the total scores of the scale and the total the subscale scores of Maslach Burnout Inventory-Educator Form (MBI-EF) are computed as 0,57, 0,30, and -0,22 in order. The findings were also discussed considering the literature review.

Key words: Burnout, burnout measure, Maslach Burnout Inventory-Educator Form.

Giriş

Son yıllarda teknoloji, bilişim ve sosyal alanlarda meydana gelen köklü değişimler, bireyin günlük yaşamını ve çalışma yaşamını etkilemekte, birçok problem durumuyla

* Burhan Çapri, araştırma görevlisi, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı.

karşı karşıya kalmasına neden olmakta ve kişisel, sosyal, mesleki açıdan çağımızın önemli fenomenlerinden biri olan tükenmişlik durumuyla karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır. Özellikle insan yaşamı üzerinde giderek fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak baskı oluşturan durumlardan stres ve onun aşırı [*extreme*] hali olan “tükenmişlik” kavramı 70’li yıllardan bu yana oldukça yaygın bir araştırma konusu olmuştur (Laes ve Laes, 2001; Pines ve Nunes, 2003). Tükenmişlik kavramı, düşük (azalmış) başarı, duyarsızlaşma ve iş ilgisinin azalması belirtilerinin eşlik ettiği fiziksel, duygusal ve zihinsel bir yorgunluk fenomeni olarak ilk kez Freudenberg (1974) tarafından kullanılmış (Weisberg ve Sagie, 1999) ve daha çok tabiplik, hemşirelik, öğretmenlik, avukatlık gibi insanlarla yüz yüze ilişki gerektiren mesleklerde görüldüğü ifade edilmiştir (Maslach ve Leiter, 1997).

Ancak, insanlara yüz yüze hizmet veren ve insan merkezli meslek dalları için mesleki bir tehdit olarak değerlendirilen tükenmişlik ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, tükenmişliğin artık diğer meslek dalları çalışanlarına da yayılmaya başladığı görülmüştür (Maslach, 1982; 1998; Pines, 1993; Vandenberghe ve Huberman, 1999). Tükenmişlik ile ilgili araştırma alanının genişlemesi, tükenmişlik fenomeninin işlevsel ve kavramsal tanımları üzerinde hararetli tartışmaların olmasına neden olmuştur (Cordes ve Dougherty, 1993; Hobfoll ve Shirom, 2000; Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001). Bu doğrultuda, tükenmişlik kavramının birçok araştırmacı tarafından farklı tanımları yapılmıştır.

Tükenmişlik ile literatürde bu kavram ile ilgili geçerli iki tanım yapılmıştır. Bunlardan birincisi Maslach’ın tanımıdır. Bu tanıma göre, tükenmişlik, işe bağlı tutum ve davranışlardaki değişikliklerle kendini gösteren duygusal tükenmişlik, duyarsızlaştırma ve azalmış başarı duygusu olmak üzere üç bileşene sahip olmasının yanı sıra, fiziksel tükenme, kronik yorgunluk, çaresizlik ve ümitsizlik hisleri, negatif bir benlik kavramının gelişmesi ile iş, yaşam ve diğer insanlara yönelik olumsuz tutumlarla belirginleşen fiziksel, duygusal ve zihinsel bir tükenme sendromudur (Maslach, 1978; Maslach ve Pines, 1979; Maslach ve Jackson, 1981; Maslach, 1982).

İkincisi ise Pines ve Aronson’un tanımıdır ve onlara göre, tükenmişlik, bir şevk, enerji, idealizm, perspektif ve amaç kaybıdır ve sürekli strese, umutsuzluğa, çaresizliğe ve kapana kısılmışlık duygularına neden olan fiziksel, duygusal ve zihinsel bir tükenme durumudur (Pines ve Aronson, 1988). Pines’in Psikonalitik-Varoluşçu Modeli’nin, psikoanalitik perspektifine bağlı olarak tükenmişlik fenomenine bakıldığında, kişilerin hangi mesleği seçeceklerini çocukluk yıllarındaki çözümlenmemiş aile etkileşimleri ve erken çocukluk yaşantılarının belirlediği görülmektedir. Bir başka deyişle, kişilerin belli bir mesleğe yönelmesinin ana nedeni erken çocukluk yaşantılarının üstesinden gelmektir (Pines, 2000a; 2000b; 2002). Herhangi bir iş seçiminin bilinçdışı belirleyicilerini kişilerin bireysel ve ailesel tarihleri (geçmişleri) yansıtır. İnsanlar çocukluk yıllarında doyuramadıkları bazı ihtiyaçlarını gidermek ve çocukluk yaşantılarına varoluşsal bir anlam kazandırabilme fırsatını elde edebilmek için bir meslek (iş) seçerler (Pines, 2000a; Pines ve Yanai, 2000; 2001; Yanai ve Pines, 2000).

İnsanların bu kadar önemli bir konu olan meslek seçimi üzerine odaklanmaları onların çok yüksek düzeyde bir beklenti içerisine girmelerine neden olmaktadır. Bu durumdaki bir kişi için en yüksek beklenti, çözümlenmemiş (iyileşmemiş) bazı çocukluk travmalarına (yaralarına) çözüm bulabilme çabasıdır. Yaşamdan elde edilen doyum ve başarılar bu travmaların (yaraların) iyileşmesine yardımcı olmaktadır. Fakat, insanlar bunları elde etmede başarısız olduklarında ya da yanıldıklarını hissettiklerinde seçilen meslek çocukluk travmalarının yol açtığı yaraları iyileştirmek yerine aynı travmaların yeniden yaşanmasına ve sonuç olarak da tükenmişliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Pines, 2000a; 2000b; Pines, 2002; Pines ve Nunes, 2003).

Pines'in varoluşçu perspektifine göre bakıldığında ise, tükenmişlik, kişilerin işlerinde ve yaşamlarında elde edemedikleri (varoluşsal) anlamı bulmayı isteme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Pines'e göre, iş yaşamlarından varoluşsal bir anlam elde edebilmeyi bekleyen idealist kişiler ilk olarak işe yüksek düzeyde bir güdülenme ve beklenti içerisinde başlarlar. Hata yaptıklarını (yanıldıklarını) ya da işlerinden bekledikleri varoluşsal anlamı elde edemeyeceklerini anladıklarında umutsuzluk, çaresizlik ve hatta tükenmişlik duygularına kapılırlar (Pines ve Nunes, 2003).

Pines'a (1993; 1996) göre, mesleki tükenmişlik yalnızca idealist ve yüksek düzeyde bir güdülenmeye sahip kişilerde görülmektedir. Bu kişilerin, meslek yaşamları ile ilgili beklenti düzeyleri yüksek, duygusal baskı ise yoğun ve uzun süreli olduğunda stres, yabancılaşma, kaygı ve depresyon gibi duyguları da yüksek bir seviyede olmaktadır. Bu nedenle, çağımızın önemli bir fenomeni olan ve günlük yaşam ve çalışma yaşamı içindeki kişilerin sıklıkla karşılaştığı tükenmişlik kavramının belirlenmesi ve onun etkili bir şekilde ölçülmesinin önemi gittikçe artmaktadır.

Ülkemizde de dahil olmak üzere, tükenmişliğin ölçülmesinde kullanılan en yaygın ölçme aracı Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen "Maslach Tükenmişlik Envanteri (MTE)"dir. İkinci en yaygın ölçme aracı ise Pines, Aronson ve Kafry (1981) tarafından geliştirilen "Tükenmişlik Ölçeği (TÖ)"dir (Schaufeli, Enzmann ve Girault, 1993). Yalnızca iş ilişkileri (Pines, Aronson ve Kafry, 1981) ve meslek dalları (Pines ve Aronson, 1988) değil aynı zamanda evlilik ilişkileri (Pines, 1996) ve politik çatışma-uyuşmazlık (Pines, 1994) konularında da uygulanabilen TÖ'nin kavramlaştırılması ve oluşturulmasında Pines ve arkadaşları (Pines, Aronson ve Kafry, 1981; Pines ve Aronson, 1988) klinik deneyimleri, vaka çalışmaları ve atölye çalışmalarından yararlanmışlardır (Shirom ve Ezrachi, 2001).

Pines, Aronson ve Kafry (1981) ve Pines ve Aronson (1988) TÖ'ni geliştirme aşamasında yaptıkları çalışmalarda, mesleki tükenmişliğin; sosyal destek, özerklik, geribildirim ve değişiklik eksikliği gibi bir çok iş (meslek) özelliği ile pozitif bir korelasyona sahip olduğunu bulmuşlardır. Aynı şekilde, tükenmişlik ve stres üreten çeşitli değişkenler (iş yükü, sosyal yük [*overextension*], bürokratik baskılar ve takdir edilme yoksunluğu vb.) arasında ve işi yavaşlatma ve işten ayrılma eğiliminde olma gibi geniş bir ranjda yer alan sonuç değişkenleri arasında da anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna ek olarak, üzerinde çalışılan örneklem grubunda yer alan bireylerin

kendi tükenmişlik düzeylerini değerlendirmeleri ile iş arkadaşlarının onların tükenmişlik düzeylerini değerlendirmeleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, tükenmişlik puanları ile iş ve görev esnasında karşılaştıkları baş ağrısı, iştahsızlık, sinirlilik, sırt ağrısı ve mide ağrısı gibi fiziksel semptomlar arasında da pozitif bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan, TÖ kullanılarak yapılan çalışmalarda, tükenmişlik ile kişinin kendisi, işi ve yaşamından aldığı doyumun azalması ile negatif, fiziksel sağlığın bozulması, uyku problemleri, umutsuzluk duyguları ve iş ile ilgili idealist düşünce üzerinde meydana gelen azalma algısı arasında ise pozitif bir ilişki olduğu ifade edilmiştir (Etzion, 1984a, b; Etzion, Kafry ve Pines, 1982; Etzion, Pines ve Kafry, 1983; Kafry ve Pines, 1980; Pines ve Kafry, 1981a, b; Shamir ve Drory, 1982; Etzion ve Pines, 1986).

TÖ bir çok farklı ülkede, insanlarla yüz yüze çalışan meslek dallarındaki kişilerin yanı sıra (Schaufeli ve Van Dierendonck, 1993) çok çeşitli meslek dallarında çalışan kişiler (Pines, Aronson ve Kafry, 1981) ve hatta birçok güncel araştırmada çok yaygın bir şekilde kullanılmıştır (McCranie ve Brandsma, 1988; Schaufeli, Enzman ve Girault, 1993; Schaufeli ve Van Dierendonck, 1993; Pines ve Guendelman, 1995; Cropanzano ve ark., 1997; Ito, Kurita ve Shiiya, 1999; Weisberg ve Sagie, 1999). Pines ve Aronson (1988) ve Pines, Aronson ve Kafry (1981)'ye göre, tükenmişlik belli meslek grupları için sınırlandırılabilir bir fenomen değildir. Bu nedenle, tüm meslek grupları üzerinde kullanılabilen, tek bir toplam tükenmişlik puanı veren ve üç bileşenli ve tek faktörlü bir ölçme aracı olarak ifade edilen TÖ bu yönüyle tükenmişliği ölçmek için geliştirilen diğer ölçeklerden ayrılmaktadır.

Yukarıda verilen bilgilere dayalı olarak bu çalışmanın amacı, Tükenmişlik Ölçeği (TÖ)'nin Türkçe'ye uyarlamasının yapılarak yalnızca insanlarla yüz yüze çalışan meslek çalışanlarının değil aynı zamanda tüm meslek dallarındaki meslek çalışanlarının tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilebilmesini sağlayacak kendi beyanlarına dayalı [*self-report*] bir ölçme aracına sahip olmaktır.

Yöntem

Çeviri Çalışması

Tükenmişlik Ölçeği'nin (TÖ) İngilizce orijinalinde yer alan maddeler önce araştırmacı tarafından daha sonra da beş psikolojik danışma ve rehberlik, bir psikoloji, iki ölçme ve değerlendirme ve İngilizce öğretmenliği bölümünde çalışmakta olan sekiz uzman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Uzmanlardan maddelerin orijinaline uygun ve aynı zamanda toplumumuzda anlaşılır olmasına özen göstermeleri istenmiştir. Daha sonra, tüm çeviriler göz önünde bulundurularak Türkçe form oluşturulmuştur. Sonraki aşamada oluşturulan Türkçe form beş Türkçe uzmanının görüşüne sunulup görüş ve önerileri alındıktan sonra ölçek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, Mersin Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki ilköğretim okullarından seçilen 134 kadın (%47,4) ve 149 erkek (%52,6) olmak üzere 283 sınıf ve branş öğretmeni; 28 kadın (%28) ve 72 erkek (%72) olmak üzere 100 okul idarecisi; 73 kadın (%55,3) ve 59 erkek (%44,7) olmak üzere 132 tekstil atölyesi çalışanı; 22 kadın (%22) ve 78 erkek (%78) olmak üzere 100 otomotiv teknik servis çalışanı; 21 kadın (%12,8) ve 143 erkek (%87,2) olmak üzere 164 fabrika çalışanı; 53 kadın (%54,6) ve 44 erkek (%45,4) olmak üzere toplam 97 büro çalışanından oluşmaktadır. Ölçeğin faktör yapısını incelemek için, 341 kadın (%38,9) ve 535 erkek (%61,1) olmak üzere 876 meslek çalışanı; test-tekrar test güvenilirlik çalışması için 38 kadın (%49,35) ve 39 erkek (%50,65) olmak üzere 77 öğretmen ile 34 kadın (%53,9) ve 29 erkek (%46,1) olmak üzere 63 tekstil atölyesi çalışanı; ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğini araştırmak için 172 kadın (%44,9) ve 211 erkek (%55,1) olmak üzere 383 öğretmen ile okul idareci çalışma grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Tükenmişlik Ölçeği (TÖ)

Kişilerin mesleki tükenmişlik düzeyini ölçmek üzere yedi dereceli bir ölçek üzerinde görüşmecilerin beyanına dayalı [*self-report*] olarak hazırlanmış yirmibir maddeden oluşan ölçeğin orijinali Pines ve Aronson (1988) tarafından geliştirilmiştir. Bu süreçte, önce Pines, Aronson ve Kafry (1981) TÖ'nin psikometrik özelliklerini, ilk olarak, Amerika, İsrail, Kanada ve Japonya gibi ülkelerde yer alan otuz farklı örneklemden 3.700'ün üzerindeki yönetici, öğretmen, sanatçı, bilim adamı, öğrenci ve sosyal çalışmacı gibi çok çeşitli meslek çalışanı üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalar ışığında ortaya koymuşlardır. Daha sonra ise, Pines ve Aronson (1988) ise bu sayıyı 5.000 kişinin üzerine çıkararak araştırmayı derinleştirmişlerdir. TÖ oldukça geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak ifade edilmiştir (Schaufeli ve Enzmann, 1998). TÖ'nin güvenilirlik çalışmaları incelendiğinde, iç tutarlık katsayısı 0,90, bir ve dört ay arayla uygulanan test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise sırasıyla 0,88 ve 0,66 olarak rapor edilmiştir. TÖ'nin yapı geçerliği için yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin üç bileşenli fakat tek faktörlü olduğu ifade edilmiştir (Justice, Gold ve Klein, 1981; Corcoran, 1986; Pines ve Aronson, 1988). Yapı geçerliğine kanıt oluşturmak amacıyla ise, mesleki tükenmişlik ile pozitif ve negatif olarak ilişkili olduğu ifade edilmiş olan değişkenlerle ilişkileri incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu değişkenlerden, sosyal destek, özerklik, geribildirim ve değişiklik eksikliği, görev esnasında karşılaşılan ve kişilerin kendisi tarafından ifade edilen baş ağrısı, iştahsızlık, sinirlilik, sırt ağrısı ve mide ağrısı gibi fiziksel semptomlar arasında pozitif, kişinin kendisinden, işinden ve yaşamından elde ettiği doyum arasında ise negatif bir ilişki bulunduğu rapor edilmiştir (Pines ve Aronson, 1988; Schaufeli ve Enzmann, 1998).

TÖ'nin ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmaları için Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmıştır. Özellikle tükenmişliğin en temel boyutu olarak ifade edilen duygusal tükenmişlik alt boyutu ile oldukça yüksek, duyarsızlaşma alt boyutu ile orta, kişisel başarı alt boyutu ile ise düşük düzeyde bir korelasyona sahip olduğu rapor edilmiştir. Ölçek maddeleri "1 hiçbir zaman" ve "7 her zaman" biçiminde puanlanmaktadır. Bu durumda, ölçekten alınabilecek en yüksek puan "7" en düşük puan ise "1"dir. Ölçek puanı hesaplanırken, tükenmişliğin olumlu ifadesi olarak ölçeğe yerleştirilen maddeler (3, 6, 19, 20) ters, geri kalan maddeler (1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21) ise düz puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puan yorumlanırken, elde edilen puana göre, ölçeği yanıtlayan bir kişinin tükenmişlik düzeyi dört şekilde yorumlanmaktadır. Buna göre, bu kişi için: (a) ölçekten alınan "3 ve altındaki" puanlar herhangi bir tükenmişlik durumu olmadığı; (b) ölçekten alınan "3-4" arasındaki puanlar tükenmişlik için bir tehlike sinyali olduğu; (c) ölçekten alınan "4-5" arasındaki puanlar bir tükenmişlik durumu içinde bulunduğu; (d) ölçekten alınan "5 ve üzerindeki" puanlar derhal yardım gerektiren bir tükenmişlik durumu içinde olduğu biçiminde yorumlanmaktadır.

Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitici Formu (MTE-EF)

Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen ve Maslach'ın adıyla literatüre geçen Tükenmişlik Envanteri yedi dereceli *Likert* tipi bir ölçek olan bu ölçme aracı toplam 22 madde ve üç alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçeklerden duygusal tükenme [*emotional exhaustion*, EE] alt ölçeği, 9 maddeden, duyarsızlaşma [*depersonalizasyon*, DP] alt ölçeği 5 maddeden ve kişisel başarısızlık [*personal accomplishment*, PA] alt ölçeği de, toplam sekiz maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri "1 hiçbir zaman" ve "7 her zaman" biçiminde puanlanmaktadır. Ergin (1992) tarafından Türkçe'ye çevrilen envantere bazı değişikliklere gidilerek özgün formunda yedi dereceli olan cevap seçeneklerinin "0 hiçbir zaman", "4 her zaman" olarak ölçeğin beş dereceli olarak düzenlenmesine karar verilmiş ve eğitici formunda da bu beş dereceli olan hali kullanılmaktadır. Tükenmişliğin yüksekliği duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerindeki yüksek puanı, kişisel başarı, alt ölçeğindeki düşük puanı yansıtmaktadır. Orta düzeyde tükenmişlik, her üç alt ölçek için de orta düzey puanları yansıtırken, düşük düzeyde duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçeklerindeki düşük ve "kişisel başarı" alt ölçeğindeki yüksek puanlar yansıtmaktadır. Puanlamada, her bir kişi için üç ayrı tükenmişlik puanı hesaplanmaktadır.

İşlem

Katılımcılara araştırmanın amacı konusunda bire bir bilgi verildikten sonra, uygulamalar; öğretmen ve idareciler için okul ortamında öğretmenler seminer

dönemindeyken, diğer meslek çalışanları için ise kişilerin çalışma ortamında, çalışanlar dinlenme aralarındayken gerçekleştirilmiştir.

Analizler

Veri toplama işlemi bitirildikten sonra elde edilen veriler uygun istatistiksel işlemleri bilgisayarda yapmak üzere hazır hale getirilmiştir. Verilerin analizi SPSS-12 kullanılarak yapılmıştır. Tükenmişlik Ölçeğinin (TÖ) faktör yapısını incelemek için temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır ve faktör yükü 0,35'ten büyük olan maddeler değerlendirilmeye alınmıştır. Ayrıca, özdeğeri 1'den büyük olan faktörler üzerinde işlem yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). TÖ'de yer alan maddelerin geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla madde toplam test korelasyonları hesaplanmıştır. TÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerliliğini saptamak amacıyla Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitici Formu (MTE-EF) (Ergin, 1992) kullanılmıştır ve TÖ ile MTE-EF'nin alt ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki ilişki *Pearson* momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanarak bulunmuştur. TÖ ve bileşenlerine ait güvenilirlik katsayısı *Cronbach alfa* katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenilirlik çalışması için de toplam 63 tekstil atölyesi çalışanına bir ay, 77 öğretmene ise iki ay arayla uygulama yapılarak *Pearson* momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular

Ölçekle İlgili Geçerlik Çalışmaları

Madde Analizi ve Ölçeğin Faktör Yapısının İncelenmesi

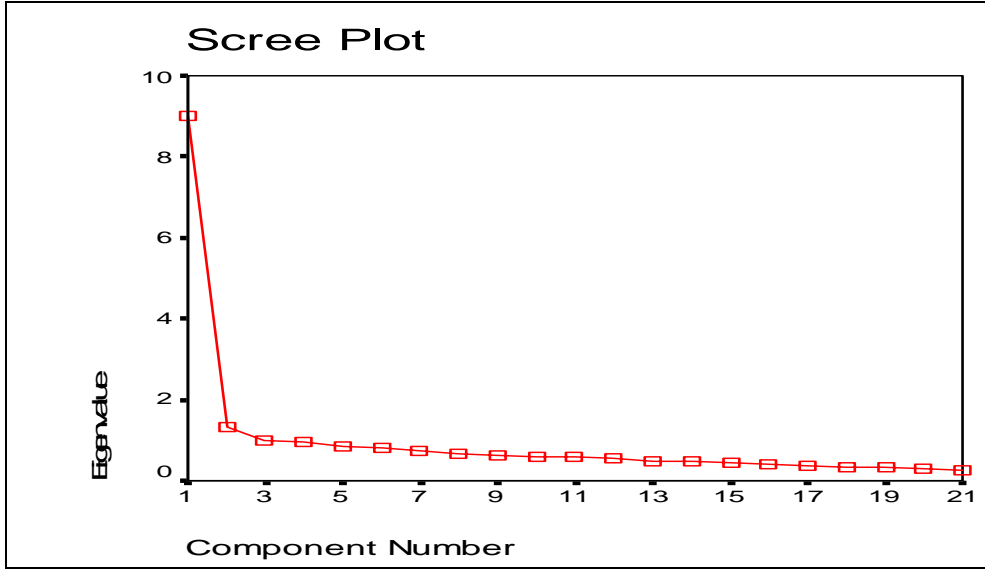
Uyarlama çalışması yapılan Tükenmişlik Ölçeği'nin faktör yapısını belirlemek amacıyla 876 meslek çalışanının ölçeğe verdiği tepkilerden elde edilen puanlara temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. Temel bileşenler faktör analizinde *Kaiser-Meyer-Olkin* (KMO) değeri kabul edilebilir sınır olan 0,70'nin üzerinde, 0,96 olarak oldukça yüksek bir değer bulunmuştur. KMO testi, kısmi korelasyonların küçük olup olmadığını, dağılımın faktör analizi için yeterli olup olmadığını test etmek için uygulanan bir yöntemdir. KMO katsayısı 1'e yaklaştıkça verilerin analize uygun olduğu, 1 olmasında ise mükemmel bir uyum olduğu anlamına gelmektedir. Parametrik çoğu yöntemi kullanabilmek, ölçülen özelliğin evrende normal dağılıma sahip olmasına bağlıdır. *Barlett Sphericity* testi verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini kontrol etmek için kullanılacak istatistiksel bir tekniktir. Bu test sonucunda elde edilen *chi-square* test istatistiğinin anlamlı çıkması verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin göstergesidir. Çalışma içerisinde yapılan

Tablo 1: *Tükenmişlik Ölçeği'nin Faktör Yapısı, Madde Toplam Test Korelasyonları ve Cronbach Alpha İç Tutarlık Katsayısı*

Ölçek maddeleri	Madde toplam test korelasyonları	Faktör yükleri		
		1	2	3
1- Yorgun	,63	,675		
2- Çökmüş	,71	,760		
3- Neşeli, keyifli	,34	,359	,687	
4- Fiziksel olarak yorgun	,58	,627		
5- Duygusal olarak yorgun	,66	,703		
6- Mutlu	,37	,403	,658	
7- Bitkin	,63	,677		
8- Tükenmiş	,76	,805		
9- Mutsuz	,70	,745		
10- Sağlıksız	,65	,703		
11- Kapana kısılmış	,70	,745		
12- Değersiz	,73	,777		
13- Bıkkın	,69	,735		
14- Kafası karışmış, sıkıntılı	,70	,750		
15- İnsanlarla ilgili hayal kırıklığına uğramış ve güvenmiş	,53	,573		,351
16- Zayıf	,68	,730		
17- Umutsuz	,56	,609		
18- Reddedilmiş	,63	,685		
19- İyimser	,31		,542	
20- Enerjik	,31			,685
21- Kaygılı	,63	,683		
Özdeğerler		9,02	1,31	1,01
Açıklanan varyans oranı		42,96	6,23	4,77
Cronbach alpha			,93	

analiz sonucunda *Barlett Sphericity* testi anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=8.703,07$; $p<0,01$). Temel bileşenler faktör analizi işlemi için *Kaiser* ölçütü benimsenmiş ve faktör yükünün en az 0,35 olması, varyansı açıklama oranının 0,40 ve üzerinde olması ölçütleri esas alınmıştır.

TÖ'nin faktör yapısı, madde-toplam test korelasyonları ve iç tutarlık katsayısı ile ilgili bulgular Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1 ve Şekil 1 incelendiğinde ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülebilir. Özdeğerlerin grafik dağılımında [*scree plot*] en keskin kırılmanın birinci faktörden sonra gerçekleştiği üç temel kırılma noktası olduğu gözlenmiştir. Böylece ölçeğin, orijinalinde olduğu gibi üç bileşenli fakat tek faktörlü olduğu (özdeğerler sırasıyla: 9,02, 1,31, 1,01) ve bu üç alt bileşenin toplam varyansın % 53,96'sını açıkladığı gözlenmiştir (varyansı açıklama oranları sırasıyla: %42,96, %6,23, %4,77). Ayrıca, ölçeğin madde geçerliğine ve homojenliğine ilişkin

Şekil 1: Özdeğer Grafiği

olarak madde test korelasyonları hesaplanmış ve ölçeğin madde toplam test korelasyonları $r=0,31$ ile $r=0,76$ arasında değerler aldığı görülmüştür. Hesaplanan *Cronbach alfa* katsayısı ise, $\alpha=0,93$ olarak bulunmuştur; bu da maddelerin oldukça homojen bir yapıyı ölçtüğünü, yani ölçeğin tek faktörlü olduğunun göstergelerinden kabul edilebilir.

Faktör analizi sonucunda, madde toplam test korelasyonları da göz önüne alındığında, birinci faktörün özdeğerinin en yakınında olan ikinci faktörün özdeğerinin altı katından fazla olması ve birinci faktörün yalnız başına değişkenin % 42.96'sını tek başına açıkladığı görülmektedir. Diğer taraftan, faktör yük dağılımını daha net görebilmek için verilere *varimax* rotasyonu uygulanmıştır. *Varimax* rotasyon sonuçları da Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2'deki rotasyon sonucunda üç bileşenli bir yapı olduğu görülmüştür. Tablo 1 ve Tablo 2 beraber incelendiğinde ölçeğin tek faktörlü fakat üç bileşenli bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Araştırma sonucunda, elde edilen bileşenlerin altında yer alan maddelerin, ölçeğin orijinalini geliştiren araştırmacılar tarafından, yirmibir maddelik ölçeğin yedi maddesi (2, 5, 8, 12, 14, 17, 21) duygusal tükenme; yedi maddesi (3, 6, 9, 11, 15, 18, 19), zihinsel tükenme; yedi maddesi (1, 4, 7, 10, 13, 16, 20) ise fiziksel tükenme biçiminde tanımlandıkları bileşenlerin altında yer aldıkları görülmektedir. Elde edilen tüm sonuçlar, ölçeğin orijinalini geliştiren araştırmacıların (Pines, Aronson ve Kafry, 1981; Pines ve Aronson, 1988) sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Tablo 2: Varimax Rotasyonu Sonucu Ortaya Çıkan Faktör Yüğü Dağılımı

<i>Ölçek maddeleri</i>	<i>Bileşenler</i>		
	<i>Duygusal tükenme</i>	<i>Zihinsel tükenme</i>	<i>Fiziksel tükenme</i>
1- Yorgun			,621
2- Çökmüş	,731		
3- Neşeli, keyifli		,787	
4- Fiziksel olarak yorgun			,645
5- Duygusal olarak yorgun	,702		
6- Mutlu		,767	
7- Bitkin			,720
8- Tükenmiş	,810		
9- Mutsuz		,756	
10- Sağlıksız			,622
11- Kapana Kısılmış		,741	
12- Değersiz	,763		
13- Bıkkın			,652
14- Kafası karışmış, sıkıntılı	,769		
15- İnsanlarla ilgili hayal kırıklığına uğramış ve gücenmiş		,632	
16- Zayıf			,676
17- Umutsuz	,679		
18- Reddedilmiş		,601	
19- İyimser		,623	
20- Enerjik			,721
21- Kaygılı	,664		

Tablo 3: Tükenmişlik Ölçeği ve Bileşenler Arasındaki Korelasyonlar

	<i>Tükenmişlik toplam</i>	<i>1. bileşen</i>	<i>2. bileşen</i>
1. bileşen	0,96*		
2. bileşen	0,90*	0,83*	
3. bileşen	0,91*	0,82*	0,78*

*p<0,01

Tablo 3'te görüldüğü gibi TÖ'nden elde edilen puanlarla bileşenlere ait puanlar arasındaki korelasyonlar 0,78 ile 0,96 arasında değişmektedir ve bu korelasyon katsayıları 0,01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Elde edilen korelasyonların yüksek ve anlamlı olması TÖ'nin tek faktörlü fakat çok bileşenli bir yapı olduğuna kanıt olarak kabul edilebilir.

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

Tükenmişlik Ölçeğinin (TÖ) ölçüt bağıntılı geçerliği için araştırma grubuna Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitici Formu (MTE-EF) uygulanmış ve iki ölçek arasındaki korelasyon incelenmiştir. Buna göre, TÖ'nin toplam puanı ile MTE-EF'nun alt ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayısı istatistiksel olarak 0,01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. TÖ ile MTE-EF'nun alt ölçeklerinden duygusal tükenmişlik (DT) ($r=0,57$, $p<0,01$) ve duyarsızlaşma (DY) ($r=0,30$, $p<0,01$) ile pozitif, kişisel başarı (KB) ($r=-0,22$, $p<0,01$) ile negatif yönde istatistiksel olarak 0,01 düzeyinde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ve bu sonuçlar daha önce yapılan benzer çalışmaların (Corcoran, 1986; Stout ve Williams, 1983) bulgularıyla da paralellik göstermektedir.

Faktör analizi, ölçüt bağıntılı geçerlik ve madde toplam test korelasyon sonucunda elde edilen bulguların, TÖ'nin geçerli bir ölçme aracı olarak kullanılabilmesi için yeterli olduğunu düşündürmektedir.

Ölçekle İlgili Güvenirlilik Çalışmaları

Tükenmişlik ölçeği (TÖ)'nin güvenirliliği, *Cronbach alfa* iç tutarlık katsayısı ve test tekrar test (kararlılık) güvenirlilik katsayısı yöntemleri ile hesaplanmıştır. TÖ'nin *Cronbach alfa* iç tutarlık katsayısı $\alpha=0,93$, alt bileşenler için sırasıyla 0,83, 0,75, 0,88 olarak bulunmuştur.

TÖ'nin 80 tekstil atölyesi çalışanından bir ay arayla elde edilen test tekrar test korelasyon katsayısı $r=0,85$ ($p<0,01$), 77 öğretmen üzerinde iki ay arayla test tekrar test yöntemiyle elde edilen korelasyon katsayısı ise $r=0,83$ ($p<0,01$); olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar ölçeğin güvenirliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Tükenmişlik Ölçeği (TÖ)'nin, Türkçe uyarlama geçerlik ve güvenirlilik çalışmalarının araştırıldığı bu çalışmadan elde edilen veriler sonucunda, ölçeğin orijinalini geliştiren araştırmacılar tarafından “duygusal tükenme, zihinsel tükenme ve fiziksel tükenme” biçiminde tanımlanan üç bileşenli fakat tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen bileşenler, ölçeğin orijinali (Pines, Aronson ve Kafry, 1981; Pines ve Aronson, 1988) ve diğer uyarlama çalışmalarından (Justice ve ark., 1981; Shamir ve Drory, 1982; Florian ve Zernicky-Shurka, 1986; Corcoran, 1986) elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir. Ancak, yapılan bazı çalışmalarda (Schaufeli ve Van Dierendonck, 1993; Enzmann ve ark., 1998) ölçeğin üç boyutlu olduğunun rapor edilmesi, değişik örneklem gruplarında faktör yapısının tekrarlanması bilimsel açıdan yararlı olacağını düşündürmektedir.

TÖ'nin yapı geçerliğine kanıt oluşturması amacıyla, Kan (2006)'ın yapı geçerliğini belirlemeye yönelik ifade ettiği, faktör analizi, madde toplam test korelasyon katsayısı (ölçme aracının homojenliği), benzer ölçeklerle olan korelasyon katsayısı, test tekrar test güvenilirlik katsayısı sonucu elde edilen puan kararlılığı yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemler sonucunda elde edilen bulgular, ölçeğin yapı geçerliği ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

TÖ'nin ölçüt bağımlı geçerliğine kanıt oluşturması amacıyla ise, literatüre uygun biçimde (Garden, 1987; Evans ve Fischer, 1993; Schaufeli ve ark., 2001) Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitici Formu (MTE-EF)'nun alt ölçekleri ile TÖ'nin toplam puanı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen verilere göre, toplam TÖ puanı ile MTE-EF'nun, duygusal tükenmişlik ($r=0,57$, $p<0,01$) ve duyarsızlaşma ($r=0,30$, $p<0,01$) alt ölçek puanları arasında anlamlı düzeyde pozitif korelasyon, kişisel başarı ($r=-0,22$, $p<0,01$) alt ölçek puanı arasında ise anlamlı düzeyde negatif bir korelasyon gözlenmiştir. Bu bulgular, toplam TÖ puanı ile tükenmişliğin yalnız başına temel boyutu olduğu ifade edilen MTE-EF'nun duygusal tükenmişlik alt boyutu arasında yüksek korelasyon bulan Garden (1987), Enzmann ve Kleiber (1990), Hallsten (1990), Schaufeli ve Peters (1990), Evans ve Fischer (1993), Schaufeli ve ark. (2001)'nin bulguları ile tutarlı görünmektedir. Ayrıca, TÖ'nin diğer duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarıyla da nispeten yüksek korelasyon bulunması Schaufeli ve ark. (1993)'nin bulgularıyla benzerlik göstermektedir ve elde edilen tüm bu bulgular ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğini desteklemektedir.

TÖ'nin güvenilirlik çalışmaları sonuçlarına göre, iç tutarlık, madde toplam test korelasyon katsayıları ve test-tekrar test yöntemleriyle elde edilen korelasyon katsayılarının da kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Pines ve Aronson (1988) tarafından $\alpha=0,90$ olarak hesaplanan iç tutarlık katsayısı TÖ'nin uyarlama çalışmasında $\alpha=0,93$ olarak hesaplanmıştır. Bu bulguya göre, uyarlanan ölçeğin iç tutarlık katsayısı, ölçeğin orijinaline göre daha yüksek ve oldukça tatmin edici bir düzeydedir. Ayrıca, orijinal TÖ'nde test tekrar test yöntemi ile bir ve dört ay arayla elde edilen korelasyon katsayısı sırasıyla $r=0,89$ ve $r=0,66$ olarak bulunmuştur (Pines ve Aronson, 1988). Uyarlama çalışmasında ise tekstil atölyesi çalışanlarından bir ay arayla elde edilen korelasyon katsayısı $r=0,85$ ($p<0,01$), öğretmenlerden iki ay arayla elde edilen korelasyon katsayısı $r=0,83$ ($p<0,01$) olarak hesaplanmıştır. Elde edilen tüm bu bulgular, uyarlama çalışması yapılan ölçme aracının en az ölçme aracının orijinali kadar güvenilir olduğu biçiminde değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak, TÖ'nin Türkçe uyarlamasının orijinalindeki gibi yüksek madde toplam test korelasyon katsayısı, iç tutarlılık, benzer ölçeklerle olan korelasyon katsayısı, test tekrar test güvenilirlik katsayısı sonucu elde edilen puan kararlılığı ve yapı geçerliğine sahip olduğu görülmektedir. Uyarlanan bu ölçme aracının, orijinal ölçme aracında olduğu gibi tüm meslek gruplarındaki meslek çalışanları üzerinde, üç bileşenli fakat tek faktörlü görüşmecilerin beyanına dayalı [*self-report*] bir ölçme aracı olarak, kuramı da destekler

nitelikte geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabilceği düşünülmektedir. Diğer bir deyişle, yukarıdaki bulgular göz önüne alındığında, TÖ'nin Türkçe Formu'nun tükenmişliği ölçebilecek düzeyde yeterince yüksek geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Ancak, gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin, teknolojik gelişmelere bağlı olarak, toplumsal ve kültürel yapısının sürekli değişmekte olması, bireylerin gerek günlük yaşam gerekse çalışma yaşamlarında problemlerle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bundan dolayı, ölçeğin her kullanımında temel geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının tekrarlanması, toplanan bilgilerin bilimselliği açısından gerekli olacağı düşünülmektedir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda tükenmişlik ölçeğinin, bu çalışmanın örneklemini dışında kalan farklı meslek gruplarında yer alan meslek çalışanları üzerinde uygulanmasının, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, mesleki tükenmişlik ile eş tükenmişliği arasındaki ilişkinin incelenmesi ve mesleki tükenmişliği yordayan değişkenlerin tespit edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, psikolojik danışma ve psikoloji alanında çalışan uzmanların, kişilerin yaşadığı tükenmişlik düzeyini yükseltmeye yönelik çalışmalar yaparak, çeşitli meslek dallarında çalışan meslek elemanlarının günlük yaşam içinde yaşadığı birçok problemin semptomlarını azaltabilecekleri düşünülmektedir. Buna ek olarak, TÖ ile farklı psikolojik ve eğitim ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Corcoran, K.J. (1986). Measuring burnout: A reliability and convergent validity study. *Journal of Social Behavior and Personality*, 1, 107-112.
- Cordes, C.L. ve Dougherty, T.W. (1993). A review and integration of research on job burnout. *Academy of Management Review*, 18, 621-656.
- Cropanzano, R., Howes, J.C., Grandey, A.A., ve Toth, P. (1997). The relationship of organizational politics and support to work behavior, attitudes, and stress. *Journal of Organizational Behavior*, 18, 159-180.
- Çokluk, Ö. (1999). *Zihinsel ve işitme engelliler okulunda görev yapan yönetici ve öğretmenlerde tükenmişliğin kestirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dolunay, A.B. (2001). *Keçiören ilçesi genel liseler ve teknik-ticaret-meslek liselerinde görevli öğretmenlerde tükenmişlik durumu araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Enzmann, D. ve Kleiber, D. (1990). *Burnout: 15 years of research: An international bibliography*. Göttingen: Hogrefe Verlag.
- Enzmann, D., Schaufeli, W.B., Janssen, P., ve Rozeman, A. (1998). Dimensionality and validity of the Burnout Measure. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 71, 331-351.

- Ergin, C. (1992). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin uyarlanması, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Etzion, D., Kafry, D., ve Pines, A.M. (1982). Tedium among managers: A cross cultural American-Israeli comparison. *Journal of Psychology and Judaism*, 1, 30-41.
- Etzion, D., Pines, A. M. ve Kafry, D. (1983). Coping strategies and the experience of tedium: A cross-cultural comparison between Israelites and Americans. *Journal of Psychology and Judaism*. 8: 41-55.
- Etzion, D. (1984a). Burnout: Theory and research at the crossroads (in Hebrew). *Israel Psychological Association's Newsletter*, 25, 8-13.
- Etzion, D. (1984b). The moderating effect of social support on the relationship of stress and burnout. *Journal of Applied Psychology*, 69 (4), 615-622.
- Etzion, D. ve Pines, A.M. (1986). Sex and culture in burnout and coping among human service professionals. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 17, 191-209.
- Evans, B.K. ve Fischer, D.G. (1993). The nature of burnout: A study of the three factor model of burnout in human service and non human service samples. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 66, 29-38.
- Florian, V. ve Zernicky-Shurka, E. (1986). Vocational instructor burnout in two national rehabilitation systems in Israel. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*, 17, 41-44.
- Garden, A.M. (1987). Depersonalization: A valid dimension of burnout? *Human Relations*, 40, 545-560.
- Heifetz, L.J. ve Bersani, H.A. (1983). Disrupting the cybernetics of personal growth: Toward a unified theory of burnout in the human services. In Farber, B.A. (Ed.), *Stress and burnout in the human service professions* (pp. 46-62). New York: Pergamon Press.
- Hobfoll, S.E. ve Shirom, A. (2000). Conservation of resources theory: Applications to stress and management in the workplace. In Golembiewski, R.T. (Ed.) *Handbook of organization behavior* (2nd Revised Edition; pp. 57-81). New York: Marcel Dekker.
- Ito, H., Kurita, H., ve Shiiya, J. (1999). Burnout among direct-care staff members of facilities for persons with mental retardation in Japan. *Mental Retardation*, 37, 477-481.
- Justice, B., Gold, R.S., ve Klein, J.P. (1981). Life events and burnout. *Journal of Psychology*, 108, 219-226.
- Kafry, D. ve Pines, A.M. (1980). The experience of tedium in life and work. *Human Relations*, 33, 477-503.
- Kan, A. (2006). Ölçme araçlarında bulunması gereken nitelikler. Atılğan, H. (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. (ss. 88-138). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Laes, T. ve Laes, T. (2001). Career burnout and its relationship to couple burnout in Finland: A pilot study. Paper presented in a symposium entitled The Relationship between Career and Couple Burnout: A Cross-Cultural Perspective held at the Annual Convention of The American Psychological Association, San Francisco, California.
- McCranie, E.W. ve Brandsma, J.M. (1988). Personality and antecedents of burnout among middle-aged physicians. *Behavioral Medicine*, 14, 30-36.
- Maslach, C. (1978). The client role in staff burn-out. *Journal of Social Issues*. 34 (4), 111-124.
- Maslach, C. ve Pines, A.M. (1979). Burnout,' the loss of human caring, in Pines, A. and Maslach, C. (Eds.), *Experiencing social psychology* (pp. 246-252). New York: Random House.

- Maslach, C. ve Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.
- Maslach, C. (1982). *Burnout: The cost of caring*. Englewood Cliffs, New-Jersey: Prentice Hall.
- Maslach, C. ve Leiter, M.P. (1997). *The truth about burnout: How organizations cause personal stress and what to do about it*. San Francisco: Jossey Bass.
- Maslach, C. (1998). A multidimensional theory of burnout. In Cooper, C.L. (Ed.), *Theory of organizational stress* (pp. 68-86). New York: Oxford University Press.
- Maslach, C., Schaufeli, W.B., ve Leiter, M.P. (2001). Job burnout. *Annual Reviews of Psychology*, 52, 397-422.
- Pines, A.M. ve Maslach, C. (1978). Characteristics of staff burnout in mental health settings. *Hospital and Community Psychiatry*, 29, 233-237.
- Pines, A., Aronson, E., ve Kafry D. (1981). *Burnout: From tedium to personal growth*. New York: The Free Press.
- Pines, A.M. ve Kafry, D. (1981a). Coping with burnout. In Jones, J. (Ed.), *The burnout syndrome* (pp. 139-150). Park Ridge, IL: London House Pres.
- Pines, A.M. ve Kafry, D. (1981b). Tedium in the life and work of professional women as compared with men. *Sex Roles*. 7: 963-977.
- Pines, A.M. (1988). *Keeping the spark Aaive: Preventing burnout in love and marriage*. New York: St. Martin Press.
- Pines, A.M. ve Aronson, E. (1988). *Career burnout: Causes and cures*. New York: Free Press.
- Pines, A.M. (1993). Burnout: An existential perspective. In Schaufeli, W., Maslach, C., & Marek, T. (Eds.), *Professional burnout: Developments in theory and research* (pp. 33-52). Washington D.C.: Taylor & Francis.
- Pines, A.M. (1994). The Palestinian Intifiada and Israelis' burnout. *Journal of Cross-cultural Psychology*, 25, 438-451.
- Pines, A. ve Guendelman, S. (1995). Exploring the relevance of burnout to Mexican blue collar women. *Journal of Vocational Behavior*, 47, 1-20.
- Pines, A.M. (1996). *Couple burnout*. New York/London: Routledge.
- Pines, A.M. (2000a). Treating career burnout: An existential perspective. *Journal of Clinical Psychology*, 56, 1-10.
- Pines, A.M. (2000b). Nurses' burnout: An existential psychodynamic perspective. *Journal of Psychosocial Nursing*, 38(2), 1-9.
- Pines, A.M. ve Yanai O. (2000). Unconscious influences on the choice of a career: Implications for organizational consultation. *Journal of Health and Human Services Administration*, 4, 502-511.
- Pines, A.M. ve Yanai O. (2001). Unconscious determinants of career choice and burnout: Theoretical model and counseling strategy. *Journal of Employment Counseling*, 38, 170-184.
- Pines, A.M. (2002). Teacher burnout: A psychodynamic existential perspective. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8, 121-140.
- Pines, A.M. ve Nunes, R. (2003). The relationship between career and couple burnout: Implications for career and couple counseling. *Journal of Employment Counseling*, 40 (2), 50-64.
- Schaufeli, W.B. ve Peters, M.C.W. (1990). The measurement of burnout. Paper presented at the First European Network of Organizational Psychologists' Conference on Professional Burnout, Krakow, Poland, September 24-27.

- Schaufeli, W.B. ve Van Dierendonck, D. (1993). The construct validity of two burnout measures. *Journal of Organizational Behavior*, 14, 631-647.
- Schaufeli, W.B., Enzmann, D. ve Girault, N. (1993). The measurement of burnout: A review. In Schaufeli, W.B., Maslach, C., & Marek, T. (Eds.), *Professional burnout: Recent developments in theory and research* (pp. 199-215). New York: Taylor & Francis.
- Schaufeli, W.B.ve Enzmann, D. (1998). *The burnout companion to study and practice: A critical analysis*. London: Taylor & Francis.
- Schaufeli, W.B., Bakker, A., Hoogduin, K., Schaap, C., ve Kladler, A. (2001). On the clinical validity of the Maslach Burnout Inventory and the Burnout Measure. *Psychology and Health*, 16, 565-582.
- Schwab, R.L. ve Iwanichi, E.F. (1982). Who are our burnedout teacher. *Educational Research Quarterly*, 77 (2), 5-17.
- Shamir, B. ve Drory, A. (1982). Occupational tedium among prison officers. *Criminal Justice and Behavior*, 9 (1), 79-99.
- Shirom, A. ve Ezrachi, Y. (2001). On the discriminant validity of burnout, depression and anxiety: A re-examination of the Burnout Measure, Tel-Aviv University. The Leon Recanati Graduate School of Business Administration.
- Stout, J. ve Williams, W. (1983). A comparison of two measures of burnout. *Psychological Reports*, 53, 283-289.
- Sucuoğlu, B., ve Kuloğlu, N. (1996). Özürlü çocuklarla çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 36.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell L.S. (2001) *Using multivariate statistics*. Needham Heights: Allyn & Bacon.
- Vandenberghe, R. ve Huberman, A.M. (Eds.) (1999). *Understanding and preventing teacher burnout. A sourcebook of international research and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weisberg, J. ve Sagie, A. (1999). Teachers' physical, mental and emotional burnout: Impact on intention to quit. *The Journal of Psychology*, 133 (3), 333-339.
- Yanai, A.M. ve Pines, A.M. (2000). When the unconscious chooses and occupation. *Man and Work*, 10, 8-30.